

הנאון רבי אליהו אבא שאול

ראש ישיבת אור לציון
ירושלים

יב אלול תשס"ח, פה עיה"ק ת"ו

הנני מצטרף בברכה נאמנה להישיבה הגדולה והק' "נזר התורה" בתוככי קרתא דשופריא, ולעומד בראשה הגאון המפורסם כמוהר"ר רבי נחום רוטשטיין שליט"א במלאת ח"י שנים להווסדה.

כה לח"י עוד רבות בשנים, תזכו לשנים רבות טובות ונעימות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, בהמשך עבודה"ק להעמדת תלמידים, גדולים בתורה וביראה, לשם ולתהלה.

באהבה ובהוקרה רבה

אליהו אבא שאול

ענין הילפותא דקידושי נערה דאבוא (קידושין ג: ובכתובות מו:)

אין כסף לאדון זה ויש כסף לאדון אחר ומנו אב, אבל לא נתבאר בהדיא בסוגיא מנא לן דקבלת הקידושין של נערה הוא על ידי האב.

וכתבו התוס' במסכת כתובות (מו: ד"ה יליאס דכוותס) דילפינן לה מסברא דהשתא אביה שקיל כספא ואיהי תיקדוש נפשה, והיינו על משקל דברי הגמ' בקטנה דאי אפשר שהאב יקבל את הקידושין והרווחת המעות יהיו לבת, והכי נמי אי אפשר שהבת תקבל את הקידושין ורווח המעות יהיו לאב, דזהו יסוד מוסד דהרווחת המעות המה למקבל הקידושין. והקשה הגאון רבי עקיבא איגר זללה"ה בחידושו לכתובות שם דמה דמיון הוא זה, דבשלמא סברת הגמ' מוצקה היטב דאי אפשר שהקבלת קידושין יהא על ידי האב והמעות יגיעו ליד הבת דמהיכי תיתי דבר זה אטו יורשת אותו מחיים, אבל לומר דאיהי תקבל את הקידושין והמעות יגיעו ליד האב שפיר יתכן, וכמו שחזינן שזיכתה התורה לאב את מעשי ידי בתו דאחר שהיא מקבלת תשלומין על פעולתה נוטל האב ממנה

ענף א – שתי קושיות הגרעק"א זללה"ה בשמעתין

סוגיית הגמ' בכסף מנא לן ותו הא דתנן האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף ובשטר ובביאה מנא לן דמיקדשא בכסף וכסף דאבוא הוא וכו' עד סוף הסוגיא יציאה דכוותה קא ממעט, והא לא דמי האי יציאה להאי יציאה התם נפקא לה מרשות אדון לגמרי הכא אכתי מיחסרא מסירה לחופה, בהפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשות אב לגמרי דתנן נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה. יעויין היטב בסוגיא ובפירושו רש"י ובדברי התוס' בכל האי שמעתא.

הנה בקבלת קידושין יש שני חלקים - קבלת הקידושין והרווחת המעות, ומבואר בשמעתין דקבלת הקידושין של קטנה המה על ידי אביה מדכתיב "את בתי נתתי לאיש הזה", והרווחת המעות דידיה מסברא דהשתא איהו מקבל קידושיה ואיהי תשקול כספה, ובבתו נערה מבואר דהרווחת המעות המה של האב מדכתיב ויצאה חנם אין כסף ודרשינן

ללמדו מנדרים וכמו שביאר הגרעק"א ז"ל, ומדוע הוצרכו לסברתם דמוכרח שהאב מקבל את הקידושין ממה שהוא נוטל את הדמים.

ורבינו הקהלות יעקב וצוקללה"ה הרגיש לבאר בזה, דהנה התוס' בכתובות (סד"ה ממונא) הקשו אמאי לא נילף מהפרת נדריה רק את האיסורים ונדע שהאב הוא מקבל את הקידושין, ושוב נלמד מסברא דאם אביה מקבל קידושיה ודאי איהו שקיל כספא, ותירצו התוס' דאיסורא דאית ביה ממונא מאיסור דלית ביה ממונא לא ילפינן, ואם כי עצם קבלת הקידושין הוא איסורא מכל מקום הוה איסורא דאית בה ממונא, ואי אפשר ללמוד מהפרת נדרים דהו"ל איסורא דלית ביה ממונא, עכ"ד התוס' שם. ומעתה יש לומר דמשו"ה מיאנו התוס' בדרוכו של הגרעק"א, דס"ל דאפילו את קבלת הקידושין אי אפשר ללמוד מהפרת נדרים דהו"ל איסורא דאית ביה ממונא.

ואחר הרגישו בכל זה האיר הקהילות יעקב (סי' ז) דאין סתירה בין עצם דברי התוס' בכתובות (מו: ד"ה ממונא) לדרוכו של הגרעק"א, דדברי התוס' אמורים קודם אשר למדנו שכסף הקידושין של האב, ובזה אם באנו ללמוד דאיהו מקבל את הקידושין הו"ל איסורא דאית ביה ממונא, דהרי האחר שאנו לומדים דאיהו מקבל את הקידושין יש לנו לומר מסברא דכסף הקידושין שלו, הרי שהאיסור שאנו לומדים כולל גם ענין של ממונא, אבל דברי הגרעק"א אמורים אחר שכבר למדנו דכסף הקידושין של האב, ובזה שפיר יש ללמוד שאביה מקבל את הקידושין, דאין בילפותא זו שום צד של ממונות, אחר שכבר למדנו את ענין הממונות מדרשה דאין כסף לאדון זה ויש כסף לאדון אחר, עכ"ד הקה"י. אשר על כן הדרא ההערה הנ"ל לדוכתא מה טעם מיאנו התוס' בדרוכו

את אותם מעות, והכי נמי יתכן לומר כן גם בכסף הקידושין, ומהיכא פשוט להתוס' דכיון שהכסף קידושין שייך לאב על כרחין דאיהו מקבל את הקידושין.

עוד הקשה הגרעק"א זללה"ה על דברי התוס' בכתובות שם, ממה דעביד הגמ' בסוגיין צריכותא דאיצטריך רחמנא למיכתב דכסף קידושין של אב ואיצטריך למיכתב דמעשי ידיה של אביה, ואם נימא כדברי התוס' דהוא יסוד מוסד דאי אפשר שיהא כסף קידושיה של אב ואיהו תקדוש נפשה, אם כן איך עולה על הדעת ללמוד כסף קידושיה ממעשי ידיה, והרי אם נלמוד דכסף קידושיה שלו על כורחינו לומר שאיהו המקדש אותה, וזה ודאי אי אפשר ללמוד ממעשה ידיה, והניח הגרעק"א ז"ל קושיא זו בצריך עיון גדול.

ענף ב – דרכו של הגרעק"א זללה"ה

ומכח קושיות אלו העלה הגרע"א ביאור חדש, דלמסקנא הא דהאב יכול לקדשה ילפינן מהפרת נדריה, והנה בגמ' אמרו דליכא למילף מהתם משום דממונא מאיסורא לא ילפינן, אכן כך הוא קודם שלמדנו דהאב נוטל את דמי הקידושין, אבל אחר שלמדנו מויצאה חינם אין כסף דיש כסף לאדון אחר ומנו אב, שוב אין אנו דנים אלא על קבלת הקידושין עצמם ולא על הממונא שבהם, והו"ל איסורא דלית בה ממונא ושפיר ילפינן לה מהפרת נדרים, דכשם שזכאי להפר את נדריה הכי נמי זכאי לקדשה.

ובאמת היא פליאה על דברי התוס' מה טעם נטו מזה, והמה דברים המתקבלים בסברא מאוד, דאחר שלמדנו שכסף קידושין של אב שוב אין נידון אלא על האיסורים של הקידושין האם האב הוא האוסרה, ושפיר יש

שטר וביאה כאיסורא דאית ביה ממונא הואיל ועתידים ללמד על קידושי כסף בהיקש דהוויות, עכ"ד מרן עט"ר זללה"ה באור לציון כתובות שם.

והנה הדרך הראשונה שהציע מרן עט"ר זללה"ה היא דרכו של הקה"י דהטעם דחשיב איסורא דאית ביה ממונא משום דעתידים אנו ללמוד מהאיסורא גם הלכות של ממונא, ומשו"ה כתב הקה"י דכל שכבר למדנו את ההלכות של הממון שפיר חשיב איסורא דלית ביה ממונא, אבל לפי מה שהוכיח מרן אאמו"ר זללה"ה דכיון שיש בקידושין עצמם ענין של ממון חשיב איסורא דאית ביה ממונא, ותו לא איכפ"ל במה שכבר למדנו את דיני הממון ממקו"א, ועל פי הדברים אלו אשכחן ביאור נפלא מדוע התוס' מיאנו בדרכו של הגרעק"א, דס"ל דגם אחר שכבר למדנו דכסף קידושין של אב מכל מקום שפיר חשיב ענין הקידושין איסורא דאית ביה ממונא וליכא למילפינהו מנדרים דהוא איסורא דאית ביה ממונא.

ואיך שנאמר הנה צריך טעם מדוע בשמעתין לא כתבו התוס' כלום בענין זה, ורק במס' כתובות גילו את דעתם בביאור מסקנת הגמ'.

ענף ד - ביאור נדון התוס' והגרעק"א אם יתכן דאיהי תקדיש נפשה ואביה ישקול כספא דשורשו במחלוקת הסמ"ע והט"ז בגרד כסף קידושין

עוד צריכים אנו לבאר את תוכן הנדון שבדברי התוס' והגרעק"א, דהתוס' העלו סברא דאי אפשר שתהא הבת מקבלת קידושין והאב נוטל את הכסף והגרע"א תמה על זה. וצריך ביאור הנדון, ונראה לבאר דפליגי במחלוקתם של הסמ"ע והט"ז חו"מ סי' קצ סעיף ב. דמבואר שם בשו"ע דקנין קרקע בכסף ואפילו

של הגרעק"א והעלו סברא מחודשת בביאור דברי הגמ'.

ענף ג - טעם שנטו התוס' מדרכו של הגרעק"א זללה"ה עפי"ד מרן אאמו"ר זללה"ה באור לציון

והנה מרן אאמו"ר עט"ר זללה"ה בספרו הבהיר אור לציון (על כותבות) כתב בביאור תירוץ התוס' דאיסורא דאית ביה ממונא מאיסורא דלית ביה ממונא לא ילפינן בשתי דרכים, א' כיון שעתידים אנו ללמוד ממון מהאיסור על כן אי אפשר ללמוד את האיסור מאיסור גרידא, כיון שעתידי ליגרר אחריו גם דין של ממון, ב' שכיון שבאותו קבלת קידושין יש גם דין ממון, חמיר ענינו טפי, ולמרות שאין אנו לומדים את ענין הממון מ"מ כל ענין קבלת הקידושין נחשב איסורא דאית ביה ממונא.

ולחכריע בין הדרכים הביא מרן אאמו"ר זללה"ה עוד קושיא מתורתו של רבינו הגרעק"א ז"ל בכתובות שם, על מה שביארו התוס' בתירוץ הגמ' דאי אפשר ללמוד מהפרת נדרים הואיל וקידושין הוו ממונא, וביארו התוס' דאפילו קבלת הקידושין חשיב איסורא דאית בה ממונא, והקשה הגרעק"א ז"ל דאכתי יש לנו ללמוד קידושי שטר וביאה דהאב זוכה בהם - שהרי לית בהו ממונא והו"ל איסורא דלית בה ממונא, והדר נילף מינייהו לקידושי כסף מכח דאיתקשו הויות להדדי, ע"כ קושייתו.

ומקושיא זו הוכיח מרן אאמו"ר זללה"ה שהגרעק"א מפרש את דברי התוס' כביאור ב' הנז"ל שכיון שיש בקידושין עצמם ממון על כן חשיב איסורא דאית ביה ממונא, דלפי ביאור א' דכל שעתידי ללמוד דין ממון מהאיסור חשיב איסורא דאית בה ממון דנגרר ממנו דין לממון, יש להחשיב גם את קידושי

ואילו להט"ז בריא ליה דכסף קידושין אינו אלא מעשה קנין ולא שייך בו ענין שווי. וזוה אפשר לבאר דלדעת התוס' כשם שאמרו בתלמוד השתא אביה מקבל קידושיה ואיהי תשקול כספא - דהוא הדין איפכא דלא יתכן דאיהי תקדוש נפשה ואביה ישקול כספא, והיינו משום דס"ל דכסף קידושין הוא נתינת השויות, דאם אנו נוקטים שהתורה זיכתה לבת את כח הקידושין על כרחין דהיא הבעלים על שויות זו, ואי אפשר שיקבל אביה את פרעון אותו שויות. וכיון דדרשינן מאין כסף שהאב הוא מקבל את אותם דמים על כרחין דאיהו הבעלים על אותה שויות והוא המקדש אותה. ואילו הגרעק"א ז"ל נוקט כהט"ז דהכסף קידושין אינו בתורת פרעון ותשלום השויות אלא מעשה קנין בעלמא, ושפיר יתכן דהמקדשת היא הבת - היינו שמעשה הקנין עשה עם הבת, אבל לענין הממון אביה נוטל ממנה את הכסף, דהווחת הממון אינו קשור לעצם הקנין ועל כן שפיר יתכן שיטלנו האב וכדרך שזיכתה לו התורה את מעשה ידיה.

ענף ה - קושיות התוס' על פירוש ר"ח בדברי הגמ' "ציאה דכוותה"

מסקנת הגמ' דילפינן דינא דהאב מקדש את בתו הנערה וזכאי בכסף קידושיה מדכתיב ויצאה חינם אין כסף ודרשינן אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומנו אב, ועל הקושיות שבסוגיא משני הש"ס "ציאה דכוותה קא ממעט", ונחלקו רש"י ותוס' ורבינו חננאל בביאור הדברים, דלרש"י ותוס' שמעינן מהא דיציאה דכוותה קא ממעט דהכסף של האב, כמו שאילו היה כסף ביציאת האמה היה האדון מקבל את אותו כסף, כן בכסף של קידושין אמרינן דהאב מקבל את אותו כסף. אבל רבינו חננאל מפרש דמהדקדוק דיציאה

אם נתן לו שוה פרוטה קנה ואין אחד מהם יכול לחזור ואפילו נתן לו כסף על מנת שיחזירהו לו קנה. וביאר הסמ"ע שם (ס"ק 6) דאיירי שנתן לו את הפרוטה על דמי הפרעון והשאר זקף עליו במלוה, וכפי שכתב השו"ע (בס"י) שהמוכר שדה לחבירו באלף וזו נתן לו מקצת הדמים והיה יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים אפילו לא נשאר לו אלא זוז אחד לא קנה הלוקח את כולה ואם לא היה יוצא ונכנס ותובע - קנה הלוקח את כולה. ומור"ם בהגהה כתב דה"ה אם זקף עליו השאר במלוה קנה אעפ"י שהיה נכנס ויוצא על הדמים ומבאר הסמ"ע שכאן סתם השו"ע וסמך עצמו על מש"כ בסעיף י, וסיים הסמ"ע וזה לשונו: "ואין לומר שכוונת השו"ע שנתן לו ש"פ ומשתעבדים זל"ז זה למכור וזה לקנות ואין אחד יכול לחזור בו דומיא דקנין שטר וחזקה וסודר, בזה אינו, דהא קנין כסף נלמד משדה עפרון, וכסף הנזכר בשדה עפרון היה דמי שווי השדה", עכ"ל.

והט"ז חלק עליו וכתב ד"מה שכתב הסמ"ע דכל שלא נתן בתורת שיווי מקח אינו קונה לא הבנתי דבריו וכו' ועוד דהא גם גבי קנין דאשה בכסף נלמד מעפרון וזה פשוט דבאשה קונה אותה דרך נתינה לחוד לא בתורת שווי מה שהיא שוה" עכ"ל. והאבני מילואים (סי' כט ס"ק 5 ד"ה ולענין) כתב דאין זו השגה על הסמ"ע שהרי ברא"ש סופ"ק דמציצא (סי' מח) מוכח דגם כסף קידושין הוי כסף שווי, ולפיכך כשמקדשה בפרוטה הוי כל דמי השווי, ואם מקדשה במנה ונתן לה דינר או פרוטה נמי צריך שהדינר או הפרוטה יהיו בתורת תחילת פרעון ובתורת שווי ולא בתורת קנין, עכ"ל האבני מילואים שם.

נמצאנו למדים שלדעת הסמ"ע גם כסף קידושין ענינו נתינת שווי ופרעון,

גם יש לדקדק בשינויים שיש בלשון הגמ' בשתי הסוגיות. חדא דבפירכא דאימא הני מילי קטנה אבל נערה אימא תיקדוש איהי נפשה ואיהי תשקול כספא, הנה בשמעתין גרסינן "ואימא הני מילי קטנה דלית לה יד לקבל קידושין אבל נערה דאית לה יד לקבל קידושין אימא תיקדוש איהי נפשה ואיהי תשקול כספא, ואילו בגמ' כתובות לא גרסינן את המילים "לקבל קידושין".

ועוד יש לדקדק ממה שבסיום הסוגיא הכא דעביד צריכותא במה שכתבה תורה שכסף קידושיה שלו וגם שמעשי ידיה שלו [אשר על צריכותא זו הקשה הגרעק"א זללה"ה לפי דברי התוס' בכתובות איך אפשר ללמוד קידושין ממעשי ידיה והרי אם נלמוד דכסף קידושיה שלו על כרחין דאיהו המקדש אותה, וזה ודאי אי אפשר ללמוד ממעשי ידיה וכנ"ל בענף א] ואילו בגמ' בכתובות לא נזכר צריכותא זו כלל, והלא דבר הוא.

ענף ז – דברי התוס' רא"ש דסוגיין כריש לקיש

ויש להקדים בכל זה, דהנה לקמן (מג): מייתי גמ' מתני' גיטין (סל): בגירושי נערה המאורסה, דרבנן אמרי דהיא ואביה מקבלין גיטה, ורבי יהודה אומר דאין שתי ידיים זוכות כאחד ורק אביה מקבל את גיטה ולא היא. ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בקידושי נערה המאורסה אליבא דרבנן, ריש לקיש סובר דהיא מתקדשת בין על ידי עצמה ובין על ידי אביה ואילו רבי יוחנן ס"ל דבקידושין מודו רבנן דאינה מתקדשת אלא על ידי אביה. וצריך להתאים את דברי התוס' בפירושה עם סוגיית הגמ' שם.

והנה בתורא"ש הביא גם את מסקנת התוס' בשמעתין דודאי ידעין דהאב יכול לקבל

דכוותה קא ממעט יש לנו ללמוד דהפסוק איירי בנערה וגם בזו כסף קידושיה של אביה.

והתוס' בשמעתין ובכתובות חלקו על רבינו חננאל והקשו על פירושו, אמנם קושיותיהם אינם בהשוואה אחת, דהכא בשמעתין סתמו וכתבו "דכולא סוגיא לא משמע כלל שהוא צריך ללמוד דביום נערות מיירי אלא מנלן דכסף דאביה הוי", ואילו בכתובות (מו: כד"ה י"א לכוותה) הביאו את פירושו של ר"ח והקשו עליו "ואין נראה דאכתי תיקשי ואימא לדידה", ושינוי זה צריך ביאור מה טעמא.

ענף ו – השינויים והחילוקים

בין שמעתין לסוגיא דכתובות

והעולה מהאמור לעיל דישנם ב' שינויים והחילוקים בין דברי התוס' בשמעתין לדבריהם בסוגיית הגמ' בכתובות, א' בכתובות פירשו דאחר שידעין דכסף קידושין של אב מויצאה חינם יש לנו ללמוד מסברא דהוא המקבל את הכסף קידושין, ואילו בשמעתין סתמו בזה. ב' חילוק האופן שהקשו על פירושו של רבינו חננאל וכנ"ל ענף ה.

ועל זה יש להוסיף עוד דהתוס' בשמעתין הקשו על דברי הגמ' ונילף מבושת ופגם, דאדרבא בושת ופגם גמרינן שהם של אב ממה שקידושיה שלו, וקודם שנדע דקידושיה שלו אין ללמוד דבושתה ופגמה שלו, והעלו התוס' לחדש ביאור חדש בסוגיא, דבאמת מהפסוק את בתי נתתי לאיש הזה ילפינן שהאב מקבל את קידושי בתו הנערה דהא בנערה משתעי קרא, ובאופן זה כסף קידושיה שלו, ונידון הסוגיא הוא באופן שאיהי קיבלה קידושיה, עכ"ד. והנה גם זה מצטרף אל השינויים שבדברי התוס' מדהכא לכתובות, דהתם לא הביאו התוס' פירוש זה כלל.

ענף ח – דברי הריטב"א לקמן דף ד:
ומה יש ללמוד מדבריו

כתב הריטב"א לקמן (ד"ה ואליעזר) וזה לשונו:
"וכיון דהכי הוא דאביה שקיל כסף
קידושין לעולם איכא למימר דאיהו נמי מקדש
לה ולא היא עצמה וכרבי יוחנן דאמר לקמן
בפרק האומר דבין קטנה בין נערה אביה ולא
היא, דאי לא איכא למיפרך כדפרכינן לעיל
איהי מקבלה קידושיה ואביה שקיל כספא
[וכסברת התוס' כתובות דף מו הנז"ל], והא
דאמרינן התם מ"ט דרבי יוחנן גירושין דמכנסת
עצמה לרשות אביה בין היא בין אביה מקבלת
גיטה קידושין דמפקעת עצמה מרשות אביה
אביה ולא היא לאו היינו עיקר טעמא דרבי
יוחנן, דא"כ כיון דגמרינן מההוא טעמא דאביה
ולא היא למה לן כוליה שקלא וטריא דלעיל
[היינו סוגיא דידן דדף ג:] דהא כיון דאביה
מקבל קידושיה הדין נותן שיהא הכסף שלו,
דהשתא אביה מקבל קידושיה ואיהי תשקול
כספא, אלא ודאי דהתם יהיב טעמא אמאי שני
לן בין גירושין לקידושין אבל עיקר טעמא
דאביה ולא היא היינו משום מאי דאכרחינן
הכא דכספא דאב הוי וכיון דכן איהו מקבל
קידושיה" עכ"ל, הרי שביאר הריטב"א את כל
דברי התוס' בכתובות וייחס אותם אל רבי יוחנן
דאמר אביה מקבל קידושיה ולא היא.

וממשיך הריטב"א וזה לשונו: "וריש לקיש
דאמר התם דבין היא בין אביה
מקבלים קידושיה סבירא ליה דלעולם יש לה
יד לנערה לקבל קידושיה וממונא דקידושין
הוא דזכי לה רחמא לאב מדידה כי היכי דזכי
לה נמי מעשה ידיה", הרי שבדעת ריש לקיש
ביאר הריטב"א ממש כדברי הגרעק"א דגם
כשהיא מקבלת את קידושיה שפיר זוכה האב

קידושין בשביל בתו הנערה, וילפינן לה ממה
שכתוב את בתי נתתי דבנערה איירי [ועיי"ש
בתורא"ש בקושייתו דלפי"ד יכולנו ללמוד זאת
מהפרת נדריה וכקושיית תוס' כתובות מו:
בר"ה ממונא עיי"ש], והגדון בשמעתיך הוא
אליבא דריש לקיש דגם הבת כשהיא נערה
מקבלת קידושיה, ועל זה בעינן לילפותא
מיוחדת דגם כשהיא מקבלת קידושיה אביה
נוטל את הכסף קידושין שניתן לה, ואע"ג
דהלכה כרבי יוחנן מכל מקום הכא אתא לפרש
גם אליבא דריש לקיש, עכ"ד התורא"ש.

ולפי דברי התוס' רא"ש אתי היטב לשון הגמ'
בשמעתין "ואימא הני מילי קטנה דלית
לה יד לקבל קידושין אבל נערה דאית לה יד
לקבל קידושין אימא תיקדוש איהי נפשה ואיהי
תשקול כספא", דודאי קים לן דנערה מקבלת
את קידושיה, וכל הנידון הוא ליתן את כסף
קידושיה לאביה אחר שקיבלתו הבת.

והנה הגרעק"א הקשה על הצריכותא דסוף
שמעתין דאיצטריך למיכתב דמעש"י
לאביה ואיצטריך למיכתב דקידושיה לאביה,
והקשה הגרעק"א איך אפשר ללמוד קידושין
ממעשי ידיה והרי אם נלמוד דכסף קידושיה
שלו על כרחין דאיהו המקדש אותה וזה אי
אפשר ללמוד ממעשי ידיה, והנה מדברי
התורא"ש אנו למדים דסוגיין אליבא דריש
לקיש דגם היא מקדשת את עצמה ובזה דיינינן
לזכות לאב את הכסף שקיבלה הבת, ואם כן
הוא ממש דומיא דמעשי ידיים לפי הבנת
הגרעק"א זללה"ה, ואתי שפיר היטב הצריכותא
ואין מקום לקושיית הגרעק"א. ודברי התוס'
במסכת כתובות הוא לפי דעת רבי יוחנן וכמו
שיבואר בסמוך ענף ט.

ולפי זה מוסברים כל השינויים שיש בין דרכם של התוס' בשמעתין לדרכם בכתובות, ובכתובות ביארו דאי אפשר שיהא קידושין של אביה ואיהי תקבל את הקידושין ואילו הכא לא כתבו סברא זו, והרי הדברים מבוארים היטב, דסוגיא דהתם אזלא כרבי יוחנן דאין שתי ידיים זוכות כאחת ואם אביה שקיל כספא ודאי איהו מקבל את קידושיה, אבל סוגיא דהכא אזלא כריש לקיש דגם היא זוכה בקידושיה, הרי שס"ל דלמרות שהאב נוטל את כסף קידושיה כדילפינן מאין כסף לאדון זה כו', מכל מקום איהי מקבלת את קידושיה, וכן כתב להדיא מרן החזו"א זללה"ה לקמן מג: (ד"ה סכמתחלוקת) דלר"ל ילפינן מציאה דכוחותה דאף כשמקדשת את עצמה אביה נוטל ממנה כסף קידושיה עיי"ש, ודלא כהסברא שביארו התוס' בכתובות, אלא כדברי הגרעק"א זללה"ה, ואדרבא זהו ענין פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש וכמו שביאר הריטב"א לקמן (ה): וכמובא לעיל.

גם אתי שפיר מאי דהכא ביארו התוס' דילפינן בושת ופגם מקידושין שעל ידי אביה היינו דגם בסלקא דעתין כבר ידעינן שפיר דאביה מקבל את קידושי בתו הנערה, כי כן הוא אליבא דריש לקיש דידעינן דהאב מקבל את קידושיה, וכשהוא מקבל קידושיה פשיטא גם שזוכה בכסף קידושיה, וכל הנדון בסוגיא הוא כאשר היא עצמה מקבלת קידושין ועל זה דינינן בשמעתין אם כסף קידושיה של אביה, אבל אליבא דרבי יוחנן אין כאן מקום לנדון זה כלל, דלעולם אין שתי ידיים זוכות כאחת, ולכן לא הביאו התוס' את פירושם דהכא בסוגיא דכתובות שם.

גם מחוור פשר השינוי שבקושיית התוס' על רבינו חננאל בשמעתין מקושייתם בכתובות, דהכא כתבו דאין כן משמעות הסוגיא,

את המעות מידה ואין לומר את סברת התוס' בכתובות דף מו, נמצא שהנידון שבין התוס' והרעק"א הוא נקודת המחלוקת בין רבי יוחנן וריש לקיש, וכבר נתבאר דשורש הנידון בזה הוא במחלוקת הסמ"ע והט"ז אם כסף קידושין הוא כסף שוויות או מעשה קנין, ולהמבואר בריטב"א נמצא תלוי בפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש.

ענף ט - לבאר דדעת תוס'

דסוגיא דכתובות כרבי יוחנן

ומעתה נראה בדעת התוס' דבאמת בזה פליגי הסוגיות דהכא ודכתובות, דשמעתין אזלא כדעת ריש לקיש וכמו שביאר התוס' רא"ש, ואילו הסוגיא בכתובות אזלא כדעת רבי יוחנן, וזהו פשר השינויים שיש בסוגיות, דהתם לא נקט לשון "אבל נערה דאית לה יד לקבל קידושין" דהא קיימינן אליבא דרבי יוחנן ובעינן למילף דאין הנערה יכולה לקבל את קידושי עצמה אלא אביה לבד, ועל כן לא מייתי אלא דיש לה יד בעלמא לזכות בכל מידי.

וזהו טעם דלא עביד הגמ' צריכותא אלא בשמעתין דקיימינן אליבא דריש לקיש ונמצא דהבת מקבלת קידושי עצמה ואביה חוזר וזוכה מידה וזה דמי למעשי ידיה ועביד גמ' צריכותא ביניהם, אבל לרבי יוחנן אין מקום לצריכותא זו כמו שהקשה הגרעק"א, דליכא למילף קידושיה ממעשי ידיה דכשם שמעשי ידיה לאביה כך קידושיה לאביה, כיון דאם אנו למדים דכסף קידושיה לאביה על כרחין דאיהו מקבל קידושיה, וכדאסברוה התוס' במסכת כתובות דליכא למימר דאיהי תקדוש נפשה ואביה ישקול כספא, והאי דינא ליכא למילף ממעשי ידיה, ולהכי לא עביד גמ' בכתובות האי צריכותא.

ומשה "ק הגרעק"א על הצריכותא שעביד בגמ' בדין דקידושיה לאביה ובדין דמעשי ידיה דאביה, באמת אין הצריכותא הזו עולה אלא לפי דעת ריש לקיש דאיהי מקדשת את עצמה ואעפ"כ אביה נוטל את כסף הקידושין והוא ממש כמו מעשי ידיה, אבל לפי רבי יוחנן דס"ל דאי אפשר שתהא היא מקבלת את קידושיה ואביה ישקול כספא, באמת אין ללמוד ממעשי ידיה לכסף קידושיה, כיון שאם נלמוד שכסף קידושיה של אביה על כרחינו דאיהו מקבל קידושיה וזה אי אפשר ללמוד ממעשי ידיה וכמשה"ק הגרעק"א, ולכך לא אמרוהו בסוגיא דכתובות דאזלא אליבא דרבי יוחנן וכמשנ"ת בס"ד.

ורש"י גריס בשמעתין כגירסת הגמ' בכתובות ופירש "אבל נערה דאית לה יד משהביאה ב' שערות גדולה לכל דבר לכל עונשין ולמומן שמקחה מקח וממכרה מכר", ונראה דהוה דוחק ליה להעמיד הסוגיא כריש לקיש אחר דקיי"ל הלכה כרבי יוחנן כדמסיק גמ' לקמן (מ.ד.) דאמרו כולה חבורא כרבי יוחנן ולא כריש לקיש. (ובאול"צ כתובות שם ביאר לקיים גם גירסא שלנו אליבא דרבי יוחנן במה שאמרו נערה יש לה יד לקבל קידושין היינו ביתומה - דקטנה אין לה יד לקבל קידושיה אפילו אם היא יתומה, ורק נערה יתומה יש לה יד לקבל קידושיה).

דלא משמע שהיה צריך ללמוד דמיירי בנערות אלא צריך ללמוד שגם נערה המקדשת עצמה כספה לאבי', ואילו בתוס' כתובות וברש"י הקשו על ר"ח דאם כל מה שלמדנו הוא דהפסוק ויצאה חנינם איירי בנערה אכתי קשיא ואימא דידה, והטעם בזה דבסוגיא דכתובות דאתיא כרבי יוחנן שפיר מתפרש עיקר הסוגיא גם כפירוש ר"ח אלא דמ"מ קושיא הראשונה במקומה עומדת דאכתי דילמא דידה הוא וכמשה"ק התוס', אבל סוגיין דאזלא כריש לקיש א"כ קשיא טפי על פירוש ר"ח מעיקר הסוגיא, דהא גם בסלקא דעתין ידענו שהפסוק מיירי בנערה, אלא שסברנו דכאשר אביה מקדשה הכסף שלו וכשהיא מקדשת עצמה הכסף לעצמה, ומה יועיל מה שתירץ דיציאה דכוותה קא ממעט ביציאת נערות, ודוק.

וניהדר אנפין לקושיות הגרעק"א זללה"ה הנז"ל בריש הדברים ענף א, הנה משה"ק על מש"כ תוס' דהוא סברא פשוטה דאי אפשר שאביה יקבל את הכסף ואיהי תקבל את הקידושין, והקשה מנ"ל האי סברא דאפשר דאף שהיא מקבלת קידושיה אביה זוכה בסוף דומיא דמעשה ידיה, הנה באמת כדבריו כן סובר ריש לקיש אבל רבי יוחנן ס"ל דאי אפשר שיהא כן, והתוס' בכתובות אתו לבאר את דעת רבי יוחנן, דהסוגיא דהתם בעל כורחינו כרבי יוחנן אזלא.

